

DOGLĘDAĆ (139) *vb impf*

W inf doględać (43), doglądać (17), doględać *a.* doglądać (2); doględać *ComCrac, ConPiotr, DiarDop, GroicPorz* (3), *RejWiz* (2), *BielKron* (4), *KochSat, Mącz* (6), *RejPosRozpr, CzechEp, VotSzl* (2), doglądać *BielSpr, GórnRozm*, doględać : doglądać *GliczKsiąż* (2 : 1), *UstPraw* (1 : 1), *RejZwierc* (2 : 1), *ModrzBaz* (1 : 1), *ActReg* (1 : 1), *GostGosp* (10 : 8), *SarnStat* (3 : 2). *W formie part praes act* -gląd- (11), -ględ- (1) *GostGosp*. *W pozostałych formach* -gląd-; -ględ- *a.* -gląd- (2) *LibLeg, Calep.* dogl- (136), dogł- (3).

o oraz *a jasne* (w tym *w a 3 r. błędne znakowanie*).

inf doględać, doglądać (58). \diamond *praes 1 sg* doglądám (9); -ám (8), -(a)m (1). \diamond *2 sg* doglądáš (1). \diamond *3 sg* doglądá (5); -á (4), -(a) (1). \diamond *3 pl* doglądają (4). \diamond *praet 3 sg m* doglądął (6). \diamond *1 pl m pers* my doglądali (1). \diamond *3 pl m pers* doglądali (9); -ali (8), -áli (1); -ali *BielKron* (3), *BielSpr, ModrzBaz* (3); -ali: -áli *GórnRozm* (1:1). \diamond *fut 2 sg m* doględać będziesz (1). \diamond *3 pl m* doględać będą (1). \diamond *imp 2 sg* doglądáj (4). \diamond *3 sg* niech doglądá (2). \diamond *2 pl* doglądajcie (2). \diamond *con 3 sg m* by doglądął (9). \diamond *2 pl m pers* by(s)cie doglądali (2). \diamond *3 pl m pers* by doglądali (13). \diamond *part praes act* doglądając (11), doględając (1) *GostGosp*.

Sł stp, Cn notuje, *Linde XVI – XVII(XVIII) w.*

1. *Mieć staranie o kims o czymś, troszczyć się, pilnować, strzec; wykonywać, sprawować; invigilare, revisere, revisitare Mącz, Cn; accurare, asservare, cavere, conservare, inspectare, inspectionem habere, ventitare, visere Mącz; attendere, communire, concurrere, consulere, curare, dare operam, indulgere, inservire, inspicere, instruere, intervisere, invigilare, munire, ornare, observare, permunire, praemunire, procurare, prospicere, providere, provisere, recognoscere, servire, sustentare, tractare, tueri, vacare alicui rei, videre Cn* (129) : ále prześtrzega [św. Paweł] y napomina/ áby rodzicy doglądáyac y kárác onych nie názbýt wtym írózeli *GliczKsiąż Gv; Mącz* 73c, 389b, 406a, 494c, 495c [2 r.]; *PaprUp* D4; *ActReg* 86; *GostGosp* 108, 142.

doględać czego (86), *kogo* (14): *ComCrac* 12v, 18v; *ConPiotr* 31; *GliczKsiąż* D8, M6v; *GroicPorz* b4, f4, g; *RejWiz* 138; Y poštáwieni íą íefua y íynowie íego [...] áby doglądáli robotnikow [*ad urgendum super facientem (marg) ut praeessent facienti (-) opus*] w domu Bożym *BibRadz* 1. *Esdr* 3/9, *Gen* 2/15; *BielKron* 80, 90v, 99, 193, 202 (7); A ífz wíztkiego trudno doględać íednemu/ Ale częć prace mu ífz poruczyć drugiemu *KochSat* C; *Mącz* 106d, 389a, 406a, 496b; *RejAp* [14]; *RejZwierc* 236; *BielSpr* 54; Takieź y Probófczowie Opátowie/ Przeorowie/ wízyfcy íwe vrzędý máia/ á onych doglądáia. *WujJud* 142; A íego vrząd był pilnie doględać Stárfczych y wízytkiego ludu. *RejPosRozpr* c3v; *MycPrz* C3; Bo Krol/ wízytkich częć Rzczypospolitey pilnie doglądáiac [*ille in omnes reipublicae partes intentus*]/ ná długi czás od niey nie moźe odieźdzác *ModrzBaz* 120v, 131v; *SkarŻyw* 29, 412; *CzechEp* 62; *NiemObr* 39; *ActReg* 46; *Calep* 467b; Młynarz przyległy v íadzawek ma ryn doględać *GostGosp* 60, 36, 56, 80 [2 r.], 88 [2 r.], 90 (16); *GórnTroas* 69; Doglądáy poślugowánia ktoeś wíziął w Pánu [*Vide ministerium, quod accepisti in Domino*] *WujNT* Col 4/17; Téź y v nas íáko v Wenetów chćiano mieć Magiftratam íanitatis, kótrzyby lékarztw y Apték doglądáli. *SarnStat* 294, 277, 372, 558, 764, 1230. Cf *Ze zdaniem dopełnieniowym, Zwroty*.

Ze zdaniem dopełnieniowym [w tym z zapowiednikiem: tego (16); aby (22), aż (1), co(by) (3), iż(by) (2), jako(by) (4), jeśli(by) (2), żeby (2), jaki (1)] (34): *WróbŻoltGlab* A5; *LibLeg* 6/158; *DiarDop* 109; *GroicPorz* f4, g; Woiewodowie w fwych woiewodztwách w káždym mielié ná koždy rok máią doglądác/ iżby miáry y wagi wízelákie niebyły fáłszywe. *UstPraw* Av, F3; A wieżny iuż nic tego niedoglądał [*Neque ... videns (marg) videbat (-)*] co poruczył w ręce iego *BibRadz Gen* 39/23; *OrzRozm* Mv; *BielKron* 29, 216; *AEdificiis cavere*, Opátrzić budowanie/ to yeft/ doglądác áby dobrze budowano. *Mącz* 41d, 106d; *GórnDworz* V8; *RejZwierc* 108v, 164v; *BielSpr* 9, 26; *ModrzBaz* 33, 35, 45; *ActReg* 17, 46; *GostGosp* 58, 88, 114, 128, 138 (8); Náśláduyćie pokoiu ze wízytkimi/ y świątobliwości: [...] Doglądáiąc [*contemplantes*] żeby kto nie odstąpił od łáki Bożey *WujNT Hebr* 12/15; *SarnStat* 339, 393; *VotSzl* E3, E4v.

W charakterystycznych połączeniach: *doględać pilnie (pilno)* (22), z *pilnością, byстрым okiem*.

Zwroty: »dzieci (a. dziecięcia) doględać« (2): Ten tedy obyczay á poštěpek ná tym wílytkim zařadzon yeft/ áby rodzicy nye zápalonem gnyewem [...] á wzbyeránim dzyeći fwych doglądáli. *GliczKsiąż* F8v, E7.

»folwarku, gospodarstwa, rolej doględać« [*szyk zmienny*] (1 : 1 : 1): *Agrum saepe revisere*, Częřtokroć, rolej doględać. *Mącz* 495c, 481a; iefzcze powiáda/ práwuię się/ kupuię/ gořpodárřtwá doglądam *SkarŻyw* 335.

»doględać obyczajow« [*szyk zmienny*] (5): Presbitery byli řtárfzy miedzy bráćią ná to obieráni/ áby rádá dobrá młodřzym řluzyli/ y obyczáiw á záchowania ich doglądáli. *WujJudConf* 141; IEřt teř/ mym zdániem/ y on vrząd Rzeczyřpolitey potrzebny/ kteryby doglądał obyczáiw ludzkich [*qui moribus praesit*]. *ModrzBaz* 31v, 31v [2 r.], 33.

»doględać porządku (řwieckiego, duchownego)« [*szyk zmienny*] (3): Byli ři ktorzy doglądáli [!] porządku řwieckiego/ byli teř ři/ ktorzy doglądáli porządku duchownego *GórnRozm* D; *SarnStat* 972.

»robot doględać« (2): Vrzędnik ma to rządznie z wieczorá rozrządzić y Włodářzom rořkazác/ áby fwych robot doglądáli *GostGosp* 10, 40.

»rządu doględać« (1): Páweł ř. Břkupom od řiebie pořtanowionym/ nád kteryimi řam zwirzchności wżywał/ każe pod řobą inřze káplany albo presbitery ordinowác [...] Ktorego rządu potym Kořcioł zawřze doglądał. *WujJud* 155v.

»sprawy doględać« (4): *BielSat* N; *BielSjem* 36; nád temi řędziámi pořtanowiřby vrząd kteryby řpraw ich doglądác był powinien *GórnRozm* K4, K2v.

»swego (a. swej rzeczy) doględać« (2): *Mącz* 389b; Y nie lepieyże mnie było řwego doględać á řpokoynego żywotá wżywác? *RejZwierc* 158v.

»wojska doględać« (1): Trzebá teř do tego przełóżyć ludzi řtáteczne/ á w rzeczách rycerřkich biegle/ ktorziby woýřká doglądáli [*qui exercitus lustrent*] *ModrzBaz* 111v.

Szeregi: »opatrzc i doględać« (1): áby rodzicy [...] řlodu řwego nie zámieřzkawáli/ ále owřzem ile by nawięřza potrzebá okázowáli/ żeby opatrzáli y doglądáli *GliczKsiąż* A3.

»rządzić i doględać« (1): Pářć bowiem owce/ [...] nic innego nie znáczy/ iedno vczyć/ á pracę o nich przyřtoyná řłowem boży^m onych rządzác/ y doglądáiąc/ podeymowác *NiemObr* 39.

»sprawować i doglądać« (1): Pan Bog tedy wziął człowieka á poádził go w ádu Eden/ aby ij ípráwował/ y dogládał go [*ad colendum eum et ad custodiendum eum*]. *BibRadz Gen 2/15*.

»doglądać i (a) strzec (a. przestrzegać)« [szyk 2 : 2] (4): *WróbŻółtGlab A5*; A íędzia na íządzie íiedzącz ma tego doglédacz y ítrzedz i takiego karacz iako íełt napifáno. *ComCrac 18v*; krzesícyáni máyá to práwo myeć/ á onego yáko y ínńfych praw od Kriítá páná víłtáwyonych przeítrzegáć á doglédáć. *GliczKsiqż D8*; *VotSzl E4v*.

W przen [czego] (4) : CzechEp [384]; *NiemObr 43 [2 r.]*; Pásćie ítádo Boże ktore íełt u was/ dogládaíac go nie poniewolnie [*providentes non coacte*]/ ále dobrowolnie wedle Bogá *WujNT 1.Petr 5/2*.

2. Patrzyć, zwracać uwagę, obserwować, sprawdzać, kontrolować co; przyglądać się; wglądać, wnikać; inspicere, recognoscere Cn (10) : Rzekł Philozoph/ nie pátrż ty íedno ná poítáwy/ íedno práwie dogláday do íerdeczney ípráwy. *RejWiz 76*; Vrzédnik káždy z nowego w íeśieni ma Inwentarz ípifáć wízyítkiego co íie rodzi/ w gumnie [...] á Pan to ma/ álbo Rewizor od Páná/ dopiero doglédáíac íkorygowáć *GostGosp 66*.

doglądać kogo, czego (3): ModrzBaz 36; áby pilnie dogládałi tych ktorzy nieínałki y zgorśzenia czynili przeciw tey náuce *ReszList 178*. Cf »krzywd doglądać«.

Ze zdaniem dopełnieniowym [aby (1), jeśliże (1)] (2): A wízákoż nie tylko pátrż ná íłowká á ná podobieńítwá/ [...] dogláday rádzęć głébiey á práwie do gruntu/ áby íie íłowká piękne tákże s piękniemi íkutki zgadzáły. *RejZwierc 19*; íam obiezdzáíac powiáty dogládał: íełli by íiiefzcze gdzie co pogáńítwá y zabobonow ich záwadzało. *SkarŻyw 357*.

Zwrot: »krzywd doglądać« (1): Snadźbyfície [*Starostowie*] lepiej czynili/ Byfície nędzniki íadzili/ A krzywd ludzkich dogládałi/ Niźli złodzyeie wiefzáli. *RejZwierc 234*.

W przen (3) :

Ze zdaniem dopełnieniowym [co (2), jeśliże (1)] (3): Táktec rozum ná wízemby miał miewáć oftry nos/ [...] Ale práwie do írózduku mył káždy przeglédać/ A co íie tám w niey toczy z dáleká doglédáć. *RejWiz 91v*; *RejPos 339*; A Thák róftropnemu człówiekowi trzebá pilno íłowá wvázáć á rozeznowáć/ á częłtho z nich pokrywkę zeymowáć/ dogládaíac czo thám wre. *RejZwierc 84v*.

Zwrot: »doglądać w sercu swoim« (1): A ták y ty o nędzny záflepiony á zácmiiony káždy vpádtý człówiecze/ pátrżay/ ízukay á dogláday w íercu íwoim/ íełliżec tá świecá á tá íáłna pochodnia/ wypádtá á zgáłá w íercu twoim. *RejPos 339*.

Szereg: »patrzać, szukać a doglądać« (1): RejPos 339 cf Zwrot.

Synonimy: 1. baczyć, dopatrować, nagládać, nawiedzać, opatrować, opatrzać, pilnować, przepatrować, przestrzegać, przystrzegać, rzádzić, sprawować, strzec; 2. baczyć, patrzać, podstrzegać.

Formacje pochodne cf GLEDAĆ.

Cf DOGLĄDAN, DOGLĄDANIE